

TERMEN ȘI CUVÂNT

Dorina CHIȘ

Universitatea Tibiscus din Timișoara

1. Termenul

Termenul este unitatea lingvistică care denumește în mod convențional o noțiune, definită într-un anumit domeniu de cunoaștere.¹

Prin cele spuse mai sus se pun în evidență elementele care diferențiază un termen de un cuvânt.

Primul element de diferențiere este legat de caracterul convențional al termenului. Este unanim acceptat arbitrarul semnului lingvistic în general, al cuvântului, faptul că între semnificat și semnificant nu există o legătură necesară. De o recunoaștere la fel de largă se bucură însă și faptul că, în cazul termenului, legătura dintre noțiune și desemnarea ei nu este arbitrară, ci se datorează consensului între specialiști. Această caracteristică a termenului este poate mai evidentă în cazul unităților terminologice care au fost supuse standardizării.

În al doilea rând, termenul denumește întotdeauna o noțiune, ceea ce nu se poate spune despre cuvânt, de vreme ce există și cuvinte cu rol de unelte gramaticale, precum prepozițiile și conjuncțiile.

Din punct de vedere al expresiei lingvistice, este evident că termenul depășește de multe ori limitele cuvântului. El poate fi exprimat printr-un singur cuvânt (*radiație, manierism...*), prin mai multe cuvinte (*ridicare la pătrat, rădăcină pătrată...*), printr-o siglă (*RAM, LASER, MASER*)², sau poate avea o structură mai complexă : o sintagmă mixtă, incluzând cuvinte și cifre (*cheie de doisprezece, Dacia 1300*), cuvinte și simboluri (*efect P Δ*), formule chimice (*H₂O*)...

Majoritatea definițiilor întâlnite în bibliografia de specialitate, în ciuda unor variații inerente, pun în evidență relația care există între aspectul terminologic și cel lingvistic al cuvântului. Trebuie să reținem faptul că distincția fundamentală care se poate face între cuvânt și termen este legată de domeniul de referință. Orice cuvânt,

orice unitate lexicală constituie un termen în măsura în care noțiunea denumită se poate defini în cuprinsul unui anumit domeniu de specialitate și își găsește locul în sistemul conceptual al aceluiași domeniu.

Această caracteristică fundamentală a termenului este la originea postulatului monosemiei lui. Ea impune, de asemenea, un mod particular de definire : analiza unităților de sens trebuie completată de specificarea domeniului de referință și evidențierea relațiilor dintre conceptul exprimat și ansamblul sistemului.

Dacă orice cuvânt poate fi asimilat, în anumite condiții, unui termen, nu orice termen, după cum am văzut, poate fi identificat cu un cuvânt.

Dat fiind că de multe ori, la nivelul uzului comun, termen și cuvânt se întrebuițesc ca sinonime, fără să se facă vreo diferențiere de sens, poate ar fi mai clar dacă s-ar vorbi în terminologie despre unitate terminologică – simplă sau complexă.³

2. Nivele de analiză a termenului

Pentru a descrie funcționarea semnului lingvistic, semiologia se servește de o schemă bine cunoscută sub numele de triunghi semiotic, de tradiție aristoteliană : *formă – sens – referent*. Terminologia a preluat acest mijloc de reprezentare, folosind însă altă formulare : *forma termenului – noțiune (concept, intensiune) – obiect (extensiune)*.

2.1. Nivelul extensiunii

2.1.1. Referent și sens. Referință virtuală și actuală

Pentru Saussure, semnul lingvistic face legătura nu între un obiect și numele lui, ci între un concept și o imagine acustică. Lingvistica de inspirație saussuriană a fost preocupată mai ales de raportul dintre semnificat și semnificant găsim sensul în relația dintre aceste două fațete ale semnului. Referentul a fost oarecum neglijat. În studiul termenului, el are însă o importanță deosebită.

Referentul este obiectul lumii reale desemnat de un cuvânt / termen.

Distincția dintre sensul unui cuvânt și referentul său este evidentă : *luceafărul de seară, luceafărul de dimineață și Venus* au același referent, dar nu și același sens. Cei trei termeni nu sunt substituibili în orice context fără ca sensul enunțului să se schimbe.

Relația dintre semnificația unui termen și capacitatea lui de a desemna realitatea constituie valoarea lui denominativă. Capacitatea cuvintelor / termenilor de a avea un referent constituie o funcție a limbii tot atât de importantă ca aceea de a desemna un concept. În sfera comunicării specializate ea devine un element primordial.

Există cuvinte lipsite de valoare denominativă, lipsite deci de referent, unelte gramaticale a căror valoare este pur sintactică. În principiu, termenul are o certă valoare denominativă. Totuși, chiar și cuvinte / termeni a căror valoare denominativă este incontestabilă, pot să cunoască întrebuițări în care referentul este fictiv sau doar absent : *robot*, de exemplu, evocă o realitate pe care o cunoaștem, mai mult sau mai puțin, ca funcționând în anumite ramuri ale industriei, de exemplu – *roboți industriali*. Sintagma *robot android* este născută însă din fantezia scriitorilor. Pe de altă parte, într-o frază precum : *În acest laborator nu există roboți*. - forma negativă indică absența oricărui referent.

De la caz la caz deci, un termen, chiar având valoare denominativă, poate să evoce sau nu un obiect real, în funcție de utilizarea lui.

Mai trebuie să amintim diferența care se operează între referința virtuală și referința actuală. În primul caz este vorba de aptitudinea cuvintelor de a avea referenți. Ea poate fi identificată la nivelul limbii, al sistemului. Referința actuală se situează la nivelul discursului și constă în evocarea efectivă a unuia sau mai multor referenți. În cazul monosemiei, diferențele dintre cele două sunt aproape insesizabile, dar, dacă este vorba de unități lexicale polisemantice, referința actualizată în discurs selectează un singur element al realului.

Orice semn lingvistic, cu excepția numelor proprii⁴ trimite în structura limbii, la o clasă de obiecte caracterizate prin trăsături comune. În planul referinței, deci, semnele sunt clasemantice. Referentul poate fi însă individualizat printr-o serie de determinări. În context însă, ocurența oricărui termen numește un obiect anume .

2.1.2. Extensiunea unui termen

În terminologie, după modelul logicii, se vorbește despre extensiunea unui termen, care cuprinde totalitatea obiectelor (referenți) care pot fi desemnate de el. Definierea unui termen prin extensiune corespunde unei definiri prin referință. Lucrările cu caracter didactic oferă adesea sub o formă schematizată extensiunea unei noțiuni studiate.⁵

O caracteristică a terminologiei, în general și a terminologiei actuale, în special, este abordarea ontologică și, deci importanța deosebită care este acordată referentului, extensiunii. Punctul de plecare este existentul, care e analizat pentru a fi mai apoi denumit, în funcție de caracteristicile lui, și nu cuvântul.

Pentru limbajul științific redarea exactă a realității în plan logic și lingvistic este de o importanță deosebită. După cum afirmă E. Coșeriu⁶, acesta este singurul limbaj care încearcă să respecte limitele obiective ale realului. Știința folosește limbajul atât pentru a reprezenta într-un mod exact realul, cât mai ales, pentru a analiza lucrurile denumite, afirmând ceva despre ele. Clasificările operate de știință nu coincid întotdeauna cu cele ale limbajului curent, guvernate mai degrabă de subiectivitatea vorbitorilor. Idealul limbajului științific este atins destul de greu căci, avându-și baza în limba comună, el nu-i poate neutraliza valențele, nu poate reduce întotdeauna sensurile conotative, polisemia, omonimia. Tocmai de aceea, identificarea precisă a obiectelor capătă în sfera specializată o importanță aparte :

La signification du terme consiste dans sa référence à l'objet ou à l'être désigné. La relation qu'il entretient avec la réalité n'est pas de la même nature que celle du mot ordinaire.(...) Sa signification ne peut être détachée de la chose à laquelle il renvoie.(...) C'est pourquoi, la meilleure manière de faire connaître le sens de l'unité terminologique consiste souvent, quand il s'agit d'objets ou d'êtres et non de concepts, à produire un schéma, un dessin ou une photo.⁷

P. Miclău⁸ arată că, independent de folosirea termenilor științifici și tehnici în discurs, se pot stabili mai multe categorii referențiale, în funcție de clasele de semne, iar în interiorul acestora, în funcție de manifestările ontice sau epistemice. Astfel, numele are ca referent obiecte – cu grade de complexitate diferite - luate în substanțialitatea lor tehnică (*lentilă, hidrocentrală*), trăsături cantitative privind volumul, masa, numărul (*înălțime, frecvență*), calitative - legate de proprietățile sesizabile sau relevate de știința și tehnica modernă - (*transparență, conductibilitate*), sau structurale (*coeziune*). La nivelul științelor abstracte, semnele nu mai dispun de un referent imediat. Aici termenii vor trimite la, o referință operațională, atunci când ei aparțin metodologiei științelor (*axiomă*), sau la una de tip categorial (*presupoziție*), dacă este vorba de teoria științelor.

Adjectivul prezintă referentul sub însușirile sale luate ca atare : masa (*greu, dens*), forma exterioară (*conic*), structura (*matricial*). Și aici apar elemente referențiale care țin de metodologia (*metafizic*) sau de teoria științei (*ontologic*).

Verbul trimite la o stare, o mișcare, un proces proprii referentului, exprimând manifestarea fenomenală ca atare (*a deplasa*), schimbarea de stare (*a se întări*), modificarea numărului de elemente sau a masei (*a reduce*) , structurarea ei (*a omogeniza*). Verbele din domeniul metodologiei științei sunt de tipul : *a abstractiza, a conchide, a deduce, a generaliza*. Altele se referă la teoria științifică ca atare : *a codifica, a filozofa*.

Adverbul poate ilustra manifestarea fenomenală (*adânc, cruciș*), referința calitativă (*mecanic, natural*), referința cantitativă (*intens, repede*), organizarea structurală (*oportun, simetric, simultan*). La nivelul metodologiei științei sunt semnalate adverbe de tipul : *laconic, metodic*, iar în domeniul teoriei științei : *socialmente, universal*.

2.2. Nivelul intensiunii

2.2.1. Semnificat / intensiune.

După modelul logicii, în terminologie se vorbește despre concept sau noțiune și nu despre semnificat.

Conceptul este o unitate a gândirii, o reprezentarea mentală, produs al abstractizării și generalizării unei realități date, constituită dintr-un ansamblu de caractere atribuite unui obiect sau unei clase de obiecte, exprimate printr-un termen sau printr-un simbol⁹. O altă desemnare a acestui plan, specifică terminologiei este aceea de intensiune(fr. *compréhension*).

Reținem că semnificatul cuvântului este un ansamblu de seme lexicale și gramaticale, amândouă concurând la definirea lui. În procesul de explicare și de definire a termenilor, utilizate sunt mai ales primele. Semnificatul saussurian reține, doar acele seme care sunt necesare pentru a-l diferenția.

Expresia intensională înseamnă totalitatea însușirilor pe care trebuie să le aibă un obiect pentru a i se putea aplica o anumită denumire, chiar dacă, și în acest caz sunt reținute în anumite situații – în definire, de exemplu – doar semele specifice.

S-a putut evidenția faptul că sfera intensională a unui termen este cu atât mai bogată, cu cât înaintăm spre particular. Noțiunilor generice le sunt proprii anumite

însușiri, la care vin să se adauge altele, pe măsură ce specificitatea crește : termenul *pește* desemnează acele viețuitoare care : sunt vertebrate, au existență este strict legată de mediul acvatic, au o respirație branhială, organe de locomoție reprezentate de înotătoare perechi și neperechi, sunt unisexuate și ovipare etc. Supraclasa peștilor, *Pisces*, se împarte în două clase, *Chondrichtyes* și *Osteichthyes*. Caracterelor generale ale supraclasei vin să li se adauge cele specifice claselor. Urmează apoi subclasele și ordinele, acestea din urmă cuprinzând specii care se diferențiază și ele prin trăsături anume. Numărul caracterelor distinctive crește și mai mult dacă e vorba să identificăm un individ anume. La acest nivel, conținutul perceptiv al cuvântului este schimbător și poate prezenta trăsături distinctive virtuale, potențiale, care nu țin neapărat de însușirile constante ale obiectului.

În folosirea termenilor, vorbitorii întâmpină câteodată dificultăți de ordin intensional, ignorând acele însușiri ale obiectelor care sunt hotărâtoare pentru denumirea lor : cunoștințe sumare de zoologie pot determina, de exemplu, clasarea balenei printre pești și nu printre mamifere, cum ar trebui.

Analiza componentială, inițial aplicată în fonologie și morfosintaxă, a fost utilizată și în studiul vocabularului pentru a pune în evidență aceste trăsături distinctive (seme) cu ajutorul cărora se realizează definirea termenului. S-a constatat că toate unitățile lexicale pot fi reduse la un ansamblu de trăsături pertinente din punct de vedere semantic. Aceste unități au primit denumiri diferite, în funcție de autor și școală lingvistică.¹⁰

Semele relaționale (morfo-semele) au fost reținute mai puțin, selectându-se mai ales, cele substanțiale, al căror ansamblu constituie sensul cuvântului, permițând identificarea și diferențierea referenților, conform modelului cunoscut al lui B. Pottier (1964, p.123) :

S ₁ Lexème	S ₂ “pour s’asseoir”	S ₃ “sur pied(s)”	S ₄ “pour une personne”	S ₅ “avec dossier”	S ₆ “avec bras”	S ₇ “en matière rigide”
<i>chaise</i>	+	+	+	+	-	+
<i>fauteuil</i>	+	+	+	+	+	+
<i>tabouret</i>	+	+	+	-	-	+

<i>canapé</i>	+	+	-	+	+	+
<i>pouf</i>	+	-	+	-	-	-

În definițiile lexicografice, se pot distinge, pe de o parte seme lexicale (\pm animat, \pm uman, \pm obiect, \pm proces etc.) și, pe de altă parte, seme de substanță, semantice (descriptive și scalare). Dintre acestea, cel puțin unul este comun tuturor membrilor unei clase semantice, iar celelalte servesc la stabilirea diferențelor, a opozițiilor.

Există o relație directă între analiza componentială a sensurilor cuvintelor și definiția lexicografică / terminografică, justificată de faptul că, atât lexicografia, cât și semantica utilizează aceleași principii. Astfel, definitul este mai întâi clasat și apoi diferențiat în interiorul clasei sale. Totuși, chiar dacă analiza semică se face în clase ale căror lexeme sunt grupate prin seme comune, unitar stabilite, acestea corespund numai în mare genului proxim : elementele comune din definiția semică pot fi mai multe, dar sunt redade printr-un singur cuvânt, reprezentând genul proxim. Cât despre diferențele specifice din definiția lexicografică, ele sunt extrem de eterogene, semantic și referențial.

Analiza semică poate servi la stabilirea elementelor de diferențiere și în această direcție prin degajarea semelor variabile care exprimă opozițiile semantice în cadrul unei anumite clase de lexeme.

Studierea termenilor din această perspectivă servește înțelegerea mai exactă a diferențelor dintre noțiunile aparținând aceleiași clase, dintre sinonime sau cuvinte apropiate ca sens și permite definirea lor exactă. Prin aceasta devine posibilă echivalarea corectă a unor termeni. În principiu, în traducere, relația se stabilește între doi semnificanți diferiți, aparținând unor limbi diferite, care corespund aproximativ aceluiași semnificat. În detaliu, lucrurile se complică, fie că într-una din limbi lipsește semnificatul care redă o anumită substanță semantică, fie că substanța semantică nu este redată la fel în cele două limbi.

2.2.2. Caractere noționale specifice termenului

În lucrările actuale de terminologie, studiul expresiei intensionale urmează, în general, linia de analiză elaborată de E. Wüster, unul dintre întemeietorii terminologiei moderne, și adoptată ca normă internațională (DIN 2330 –1979 și

ISO/R 1087). Este vorba de identificarea a două tipuri de caractere noționale : *inerente* sau *intrinseci* – care pot fi constatate la un prim examen al obiectului fără a fi necesare cunoștințe suplimentare în legătură cu destinația sau originea lui – și *extrinseci* sau *de relație* – care se referă la originea obiectului, la destinația lui, la localizare ș.a.m.d. Aceste caractere permit identificarea noțiunii exprimate de termen și definirea ei.

În strânsă legătură cu nivele referențiale specifice sferei specializate a vocabularului, P. Miclău (1981, p.75 – 79) a identificat o serie de caractere noționale (seme) proprii vocabularului științific și tehnic :

1. Trăsături perceptibile studiate cu ajutorul limbajelor specializate : Forma – importantă în geometrie, unde semnificația se reduce adesea la configurația elementului cercetat : *triunghi, dreptunghi, trapez* etc. Dimensiunea – în plan sau în volum, determinată adesea prin relația *mai mare decât, mai mic decât...* Culoarea – având un caracter distinctiv în multe domenii (chimie, biologie, tehnică). În unele zone, ca și în unele discipline există un cod al culorilor, conform căruia se acordă semnificație culorii în sine : bazele colorează soluția de turnesol în albastru, acizii, în roșu. Duritatea – în domeniul rezistenței materialelor, de pildă, unde există, pe baza ei, opoziții semice sistematice, precum cele dintre *fier / oțel, cărămidă / beton* etc.

Mirosul – mai ales în industria parfumurilor, care valorifică un adevărat cod al mirosurilor : miros *ambrat, floral* etc. Trăsături acustice – pertinente în fizică – acustică – precum și în muzică : *surd, sonor, acut, modulat* etc. Gustul – pertinent în chimie, farmacie, industria alimentară, gastronomie : *acid, amărui, dulceag* etc.

2. Trăsături structurale – definitorii în fizică, chimie, fonologie etc., unde referenții pot fi identificați pe baza lor : izotopii au același număr de atomi, dar un număr de masă diferit, proprietăți fizice și chimice deosebite

3. Trăsături funcționale – ca o caracteristică semantică generală a unor clase de obiecte (pe care se stă, cu care se scrie etc.), reperabilă prin caracterizarea “servește la”; care se opune formei decorative.

4. Trăsături care țin de tehnica producerii unui obiect – dominante pentru limbajele specializate actuale. Semele se constituie în acest caz din trăsăturile substanțiale concepute precis, ca proporții între elemente, la care se adaugă tehnologia respectivă : *fier – fontă* (fier + carbon + mangan + fosfor + prelucrarea în furnal) – *oțel* (fier + carbon + nichel + tratament termic și mecanic specific).

5. Trăsături care se conturează prin localizarea în timp și în spațiu – operaționale în științele naturii (definiția unui animal cuprinde întotdeauna și localizarea lui geografică) și în cele umane (istorie, de exemplu) : *Lactrodectes hasselti* – (păianjen) *Foarte veninos, înțepătura poate fi mortală. Răspândită în zonele tropicale și subtropicale din Australia, Malaezia, Noua Zeelandă, America de Nord.* (A. Matei, Atlas zoologic, VOX, București, România, 1996, p.58.)

6. Trăsături clasemantice – utilizate, de exemplu, în clasificările din geologie, botanică, zoologie. Fiecare element va avea trăsăturile clasei, la care se vor adăuga alte trăsături individuale. Astfel, *familia Pinaceae cuprinde arbori și arbuști cu tulpina dreaptă și coroana de obicei piramidală. Florile unisexuate sînt dispuse în conuri femele și masculine. Grăunciorii de polen au doi saci cu aer. Sămânța matură poartă o aripă, ce-i ajută la răspândire.*¹¹

Fiecare din speciile acestei familii – molidul, bradul, zada, pinul, jepul – va fi caracterizată prin trăsăturile comune, la care se adaugă cele proprii. Astfel, *pinul, se distinge prin : tulpină (întăltă 40 m – 50 m) și ramuri roșii –cărămizii, frunze lungi de 4 cm – 7 cm grupate câte două, verzi – albăstrui sau verzi –cenușii, arie de răspândire în etajul montan sau subalpin, uneori pe colinele înalte.* (ibidem)

7. Trăsături epistemice – proprii mai ales limbajelor științifice abstracte. Ele sunt seme de mare generalitate, întălnite în conceptele din matematică, logică, filosofie : o teoremă este o propoziție al cărei adevăr se stabilește pe calea demonstrației. Aici intervin semele generale de enunț, adevăr, demonstrație.

În practică, un anume caracter poate avea o valoare diferită, în funcție de domeniul de referință și de scopul urmărit : culoarea, de exemplu, este deosebit de importantă pentru clasificarea trandafirilor în arhitectura parcurilor și grădinărit, dar lipsită de semnificație în botanică.

Studiul caracterelor noționale este esențial în determinarea conținutului unei noțiuni, în elaborarea și formularea definițiilor, în analiza relațiilor internoționale, în structurarea sistemelor noționale.

Bibliografie

1. Andrei, N., 1987, *Dicționar etimologic de termeni științifici – Elemente de compunere greco-latine*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
2. Baylon, C., Mignot, X., 1995, *Sémantique du langage*, Paris, Nathan ;
3. Bannour, A., 1995, *Dictionnaire de logique pour les linguistes*, CILF, PUF, Paris ;
4. Boutin-Quesnel, Rachel, Bélanger, Nycole, Kerpan, Nada, Rousseau J.-J., 1985, *Vocabulaire systématique de la terminologie*, Québec, Les cahiers de l'Office de la langue française, Les publication du Québec ;
5. Chiș, Dorina, *Cuvânt și termen*, 2001, Editura Augusta, Timișoara ;
6. Clas, A., 1985, *Guide de la recherche en lexicographie et terminologie : projet de lexiques spécialisés (LEXIS) et de dictionnaires monolingues*, Agence de Coopération Culturelle et Technique, Paris ;
7. Coșeriu, E., 1967, *Structures lexicales et enseignement du vocabulaire*, în *Les théories linguistiques et leurs application*, AIDELA;
8. Dimitrescu, Florica, 1982, *Dicționar de cuvinte recente*, Editura Albatros, București.
9. Guiraud, P., 1978, *Les mots savants*, Paris, PUF;
10. Lerat, P., 1995, *Les langues spécialisées*, Coll. Linguistique nouvelle, Paris, PUF;
11. Miclău, P., 1977, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Facla;
12. Ottman, G., 1996, *Les représentations sémantiques en terminologie*, Paris, Masson;
13. Rastier, F., Cavazza, M., Abeillé, A., 1994, *Sémantique pour l'analyse. De la linguistique à l'informatique*, Paris-Milan-Barcelone, Masson;
14. Ray-Debove, Josette, 1979, *Sémiotique*, Paris, PUF.
15. Rey. A., 1979, *Terminologie : noms et motions*, „Que sais-je ?”, Paris, PUF;
16. Saussure, F. de, 1969, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot.

Note

¹ Există, desigur, o serie de alte definiții care surprind aspecte caracteristice ale termenului. Putem aminti, de exemplu : *Terme - unité signifiante constituée d'un mot (terme simple) ou de plusieurs mots (terme complexe) et qui désigne une notion de façon univoque à l'intérieur d'un domaine. Aussi appelé unité terminologique.*

(Vocabulaire systématique de la terminologie, OLF, Québec, 1985, p. 20)

Le terme est un mot ou un groupe de mots servant à désigner une notion. (ISO 704 : 1987)

Un terme peut être constitué d'un ou de plusieurs mots (terme simple ou terme complexe) et même de symboles.

(ISO 1087 1990) *Les termes sont des mots organisés en systèmes.* (Grand Robert '87)

² *Random-access memory, light amplification by stimulated emission of radiation, molecular amplification by stimulated emission of radiation.*

³ Pentru *unități terminologice complexe*, diverșii autori folosesc termeni precum *sintagme terminologice*, *expresii lexicalizate*, *lexii*...

⁴ Ne-am aștepta ca identificarea cu ajutorul unui nume propriu să fie de o precizie extremă și totuși nu este întotdeauna așa : *sindromul Albright* desemnează, în medicină, fie o tubulopatie congenitală (acidoza tubulară cronică idiopatică), fie o displazie fibroasă a oaselor cu pigmentare cutanată și pubertate precoce.

⁵ exemplu : *Elementele prefabricate din beton sunt : conductele, grinzile pentru poduri rulante, pentru planșee și pentru acoperișuri, fermele halelor industriale, panourile pentru imobile de locuit, dalele din BCA pentru acoperișurile halelor industriale.*

⁶ Coseriu, E., 1967, *Structures lexicales et enseignement du vocabulaire*, in « Les théories linguistiques et leur application », AIDELA, p. 111.

⁷ Guilbert, L., 1981, La relation entre l'aspect terminologique et l'aspect linguistique du mot, in *Textes choisis de terminologie*, Université de Laval, Québec, GIRSTERM, p.189;

⁸ Miclău, P., 1977, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Facla, p.68 și următoarele;

⁹ după Boutin-Quesnel, Rachel, Bélanger, Nycole, Kerpan, Nada, Rousseau J.-J., 1985, *Vocabulaire systématique de la terminologie*, Québec, Les cahiers de l'Office de la langue française, Les publications du Québec.

¹⁰ *sème (BUYSENS), sémème HATTORI), sémième (GUIRAUD), traits [sémantiquement] distinctifs (BLOOMFIELD), figures de contenu (HJELMSLEV), traits pertinents du signifié (PRIETO)...*(G. MOUNIN)

¹¹ Popovici, L., Moruzi, C., Toma, I., *Atlas botanic*, Editura didactică și pedagogică, București, 1997, p. 12)